

Михайло Шкурка

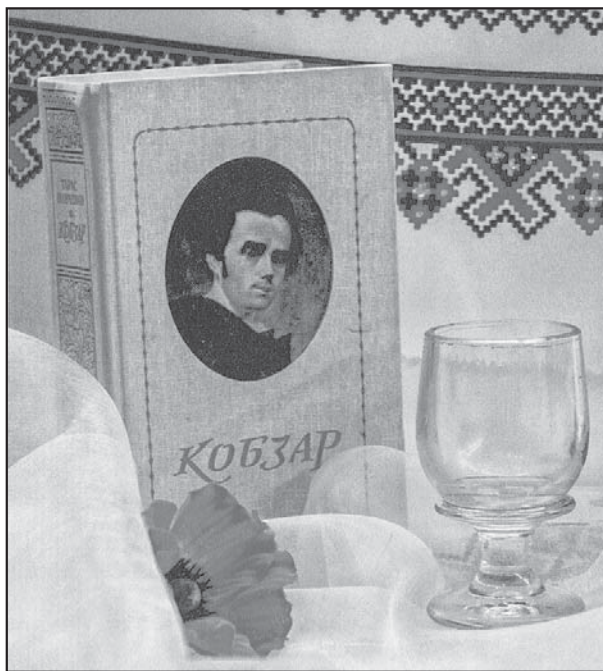
ТРЕТЯЧЕВСЬКІ В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Більше 150-ти років Шевченківська тема не сходить зі сторінок фундаментальних досліджень, письменницьких творів, шпальт газет і журналів тощо. Воістину шевченкознавство як наука – невичерпне.

Із плином часу відкриваються все нові й нові факти із життя і творчості нашого Кобзаря. Одні з них мають ґрунтовне документальне підтвердження, інші збереглися в пам'яті вдячних краян і передаються з покоління в покоління до сьогодні. Хоч усе-таки варто застерегти дослідників цієї теми, особливо аматорів, від скороспілих висновків, а то й свідомого перекручування фактів, домислів про життя Тараса.

У шевченківському словнику (Київ, 1976–1977) й інших академічних виданнях про зв'язки Третячевського з Тарасом Шевченком не згадується. Однак такі зв'язки, на наш погляд, були цілком імовірними. Передусім коротко опишемо рід Третячевських від їх появи в Березовій Рудці до наших днів. Першим на пирятинських землях з'явився Андрій Третячевський. Березоворудський поміщик Платон Закревський виміняв його в такого ж поміщика-собачника за кількох породистих цуценят. За кріпосницької системи подібне ставлення до людської гідності підневільного селянина було звичним явищем.

Андрій мав хист до малювання, то, напевне, Платон і вирішив до всіх багатств мати в себе ще й художника-богомаза. Згодом Андрій одружується з дівчиною-кріпачкою, але через кілька днів після пологів дружина помирає. Чоловік залишився удівцем до кінця життя, кожному мить його присвятивши малюванню та вихованню сина Георгія (1832–1920). Нащадок старанно переймав батькову науку і пізніше став управним іконописцем: на запрошення своїх земляків виїжджав навіть у далекосхідні райони імперії для розпису храмів, які тоді будувалися українцями-переселенцями. За дружину

Тарасова чарочка з господи Третячевських

Георгій узяв собі дівчину Веклу із сусіднього села Білошапки (нині Прилуцького району).

Сім'я виявилася багатодітною: в них народилося п'ятеро доньок і син – Анастасія, Марія, Макар, Марфа, Параска й Ірина. Так і започаткувалося розлоге древо роду Третячевських, сягнувши Березової Рудки, Полтави, Харкова, Москви, Миколаєва, інших міст України.

Та все ж який стосунок це має до часів відвідання Шевченком Березової Рудки 1843–1847 років?

У перший приїзд у село в грудні 1843 року Тарас був дуже завантажений роботою – протягом місяця він займався малюванням портретів Закревських. Потім було термінове повернення в Яготин і від'їзд до Петербурга.

Звідси, знайомство і спілкування з Третячевськими, правдоподібно, відбувалося в другий і третій його приїзди в Україну – 1845–

Зберігач Тарасової чарочки харків'янка О. В. Станкевич.
Сучасне фото

1847 роки. А сприяла цьому, звісна річ, рідна сестра Андрія Єфросинія, яка тоді працювала покоївкою в палаці Закревських.

Тарас Григорович із радістю відгукнувся на їхнє запрошення і надалі, за першої ж можливості, відвідував цю кріпацьку родину. Його зблизило з ними не тільки ще недавно власне підневільне становище, а й мистецтво, зокрема студії Андрія як іконописця. Подеколи такі зустрічі закінчувалися дружнім обідом. Посуд, яким користувався Шевченко, – ложка, виделка, ніж тощо, мов дорогоцінні реліквії, протягом стількох років і до наших днів зберігалися нащадками Третячевських. Частина з тих речей на сьогодні передана в харківський музей. У сім'ї нащадків залишається тільки одна раритетна річ – чарочка місткістю 72 мл. Чарочка зберігається в Харкові в родині праправнучки Андрія Третячевського Ольги Вікторівни Станкевич. Кажуть, що й досі в нащадків Третячевських шанується традиція збиратися на свята всією родиною і, накриваючи стіл, виставляти й Тарасову чарку: хай і його душа відчує святий празник.

...Та, як ми вже відмічали, Тараса з Андрієм зблизив живопис. Шевченко захоплено спосте-

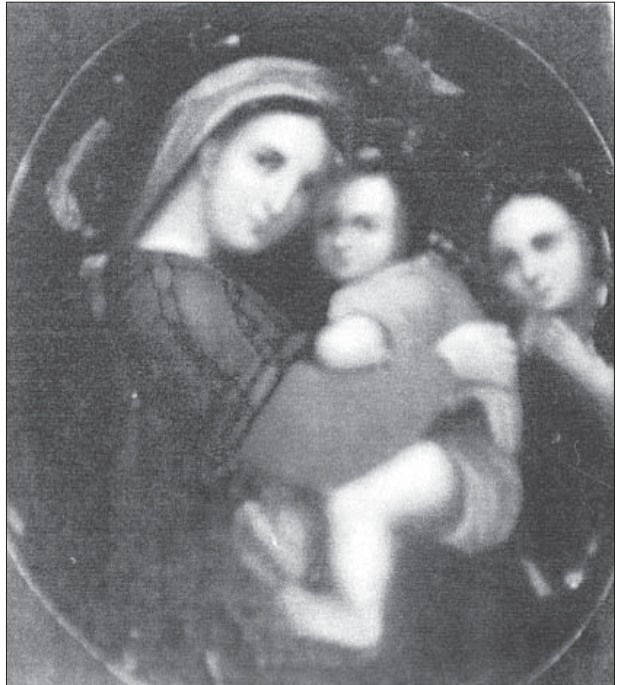

*«Мадонна».
Можливо, робота Тараса Шевченка*

рігав за роботою сільського іконописця-самоука, давав йому кваліфіковані поради з удосконалення майстерності, інколи й сам брав до рук пензля.

Майже сто років про спілкування художників ніде не згадувалося. І лише коли розпочалися масштабні роботи з відзначення 125-річчя (1939) від дня народження Тараса Григоровича

Шевченка, – інформація просочилася. Провідну роль відіграли дослідження видатної російської письменниці, вченого Марієтти Шагінян під час підготовки нею докторської дисертації на шевченківську тему. Поглиблене вивчення життя і творчості поета вимагали від дослідниці частих відвідувань міст і сіл, пов'язаних із

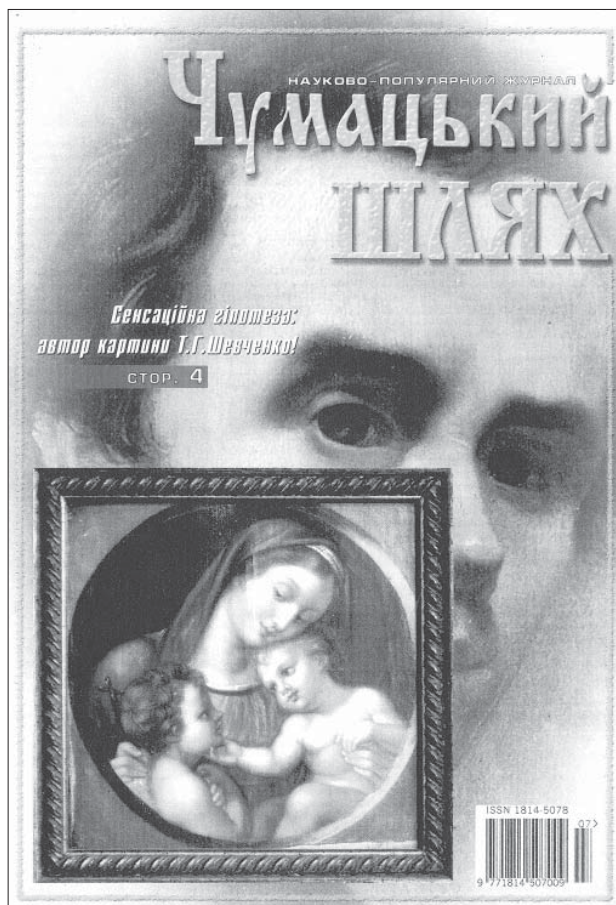
*Андрій Третячевський.
Марія, Ісус Христос та Іоанн Хреститель.
Орієнтовно 1840–1844 рр.*

біографією Кобзаря, зокрема Березової Рудки. Саме тут мешкали правнуки Андрія Третячевського. Про відвідини їхньої родини Марієтта Шагінян у книзі «Тарас Шевченко» пише: «В их чистой полтавской хате с убитым глиняным полом, посыпанным душистыми травами, с их широкими лавами возле стен и рушниками у иконостаса, висит много картин, хранилась и чудесная композиция мадонны по Рафаэлю...» Досвідчений майстер слова відчула, що перед нею – істинний шедевр малярського мистецтва.

У Москву науковець поверталася окриленою, адже у валізі привезла дорогоцінний подарунок від Третячевських. Не терпілося їй передати на суд видатних московських мистецтвознавців дивовижну реліквію. Щастям для Марієтти було почути від столичних поціновувачів мистецтва такий авторитетний вердикт: «Эту композицию эксперты считают первоклассной» [1, с. 413–414, 577].

Я не художник і не мистецтвознавець, а все ж, як краєзнавець, який займається дослідженням життя і творчості кріпосних художників-іконописців з Березової Рудки Третячевських,

беру на себе сміливість поділитися з читачами своїми міркуваннями стосовно картини (ікони) «Мадонна за Рафаелем». Для початку я вирішив звернутися до Олени Вікторівни Шагінян-Цигаль – онуки Марієтти Шагінян, щоб надіслала мені якісну кольорову фотокопію цієї картини, інформацію про її розміри й інші характеристики. На моє прохання приязно відгукнулися,

Титульна сторінка журналу «Чумацький шлях» (2006, № 4)

і через деякий час чудова кольорова фотокопія «Мадонни...» вже лежала на моєму робочому столі. Після певних додаткових досліджень я дедалі більше сумнівався в правильності тверджень письменниці, що автором картини є Ан-

дрій Третячевський. Порівняймо хоч би два варіанти «Мадонни...», виконаних різними авторами: Андрієм Третячевським і, на мою думку, Тарасом Шевченком. Стовідсотково пристаю до думки московських експертів, які вважають, що картина, привезена М. Шагінян із Березової Рудки, – «первокласна». Звичайно, такі «аргументи» в наукових колах не визнаються безапеляційними, тому я направив свою статтю в журнал «Чумацький шлях» [2; 3]. Звернувся в Національний музей Тараса Шевченка (лист від 04.11.2006 р.) і в Національний художній музей України (лист від 02.11.2006 р.) – з надією отримати кваліфіковану відповідь на поставлене питання. В обох листах-відповідях підтверджується право на існування моєї гіпотези щодо авторства картини, дається аргументна методична послідовність проведення подальших досліджень... Але минуло вже стільки часу, а справа, як кажуть, з місця не зрушилася. Мої можливості дослідника на цьому вичерпалися: краєзнавець – ще не у всьому фахівець...

Сподіваюся, що в рік відзначення 200-ліття від дня народження Тараса Шевченка знайдуться люди, які на високопрофесійному рівні візьмуться за з'ясування цих запитань і загадок.

Поки що вважаю за доцільне поряд із прізвищем Тараса Шевченка, як імовірного автора картини «Мадонна за Рафаелем», ставити загальноприйнятий у таких випадках знак запитання – «?». Позитивне вирішення авторства картини було б гідним поповненням малярської спадщини нашого Кобзаря.

Література

1. Шагінян М. Собрание сочинений в девяти томах. Том восьмой. Монографии 1941–1943. Тарас Шевченко / М. С. Шагінян. – М. : «Художественная литература», 1975.
2. Шкурка М. Художники-кріпаки Третячевські / Михайло Шкурка // Чумацький шлях. – 2005. – № 9. – С. 6–10.
3. Шкурка М. Я навек з тобою, Україно! / Михайло Шкурка // Чумацький шлях. – 2006. – № 4. – С. 4–6.

Київ, лютий 2014 р.